

Nr 33.

Utlåtande i anledning av väckt motion om ökat brandskydd för viktiga industrier och varulager.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 146, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Persson* i Vinberg hemställt »att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning med syfte att vidtaga sådan skärpning av brandlagen, att för samhället viktiga industrier och varulager skyddas för brandfara genom effektivare organisation, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kan föranleda.»

Motionären erinrar inledningsvis om de stora brandskador, som under senare år och särskilt 1947 drabbat industrien. En betänklig svaghet i den nuvarande industriella brandförsvarsberedskapen låge enligt motionären däri, att då arbetet icke påginge, funnes som regel ingen som kunde använda tillgängliga försvarsmedel och ingripa redan vid utbrottet av en eldsvåda. Under det senaste världskriget hade man utvecklat ett system för vakthållning vid våra industrier. De anställda hade mot den vid företaget gällande timlönen upprätthållit bevakning vid alla de tider arbete icke pågått inom företaget. Då frivilligt initiativ till en dylik förstärkt beredskap mot brandfara näppeligen kunde förväntas, torde enligt motionären en skärpning av lagstiftningen vara nödvändig. En sådan skärpning, som borde innebära minskade risker, borde återspeglas i brandförsäkringsbolagens tariffer.

Beträffande de skäl motionären i övrigt anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionen.

Gällande bestämmelser.

De särskilda skyldigheter i fråga om brandskyddet, som åvila ägare eller därmed jämförliga innehavare av byggnad, upplag eller annan anläggning, angivas i 11 § första stycket *brandlagen den 15 juli 1944*. Ägaren eller innehavaren är enligt första punkten skyldig att anskaffa och underhålla erforderliga brand- och livräddningsredskap ävensom att i övrigt vidtaga nödiga åtgärder till förebyggande och bekämpande av brand, i den mån de ej medföra oskäligen kostnad. För tillsyn, röjning eller annat dylikt arbete efter brand, vilket ej är hänförligt till eldsläckning, har ägaren eller innehavaren enligt andra punkten att tillhandahålla erforderlig arbetskraft. Fullgör ägaren

eller innehavaren icke vad honom åligger enligt 11 § första stycket första punkten, skall länsstyrelsen enligt 16 § andra stycket första punkten förordna om rättelse samt, där förordnandet ej efterkommes, förelägga lämpligt vite. Tillhandahålles icke arbetskraft efter vad i 11 § första stycket andra punkten sägs må arbetet enligt 16 § andra stycket andra punkten på ägarens eller innehavarens bekostnad utföras genom brandchefens försorg.

I 11, 12, 34 och 35 §§ *brandstadgan den 15 juli 1944* meddelas bestämmelser rörande brandsyn. Enligt 11 § 1 mom. och 34 § 1 mom. skall allmän brandsyn hållas en gång årligen. Därjämte skall särskild brandsyn hållas, när brandchefen så påfordrar. Vid brandsyn skall noga undersökas bland annat huruvida de föreskrifter, som meddelats till förekommande av brands uppkomst och spridning, till räddning vid brand av liv och egendom samt till underlättande av brandsläckning blivit iakttagna (11 § 3 mom. och 34 § 3 mom.). Upptäckes vid brandsyn att fastighetsägare eller annan icke vidtagit vad jämlikt lag eller annan författning åligger honom med avseende å brandförsvaret, skall enligt 12 § 1 mom. och 35 § 1 mom. föreläggande meddelas honom att inom viss tid vidtaga rättelse. Har föreläggande givits, skall å förut kungjord tid efterbesiktning förrättas på föranstaltande av den, som givit föreläggandet. Befinnes därvid föreläggandet icke vara fullgjort, skall anmälan göras hos länsstyrelsen för den åtgärd, som kan av förhållandena påkallas. I ärende, varom nu är fråga, må länsstyrelsen förelägga lämpligt vite.

Äläggande att ombesörja brandbevakning kan under vissa förutsättningar meddelas med stöd av 57 § *civilförsvarslagen den 15 juli 1944*.

Fastighetsägarnas skyldigheter att anskaffa brandredskap regleras närmare genom lokala *brandordningar*. Dessa upprättas på grundval av normalbrandordningar, som på offentligt uppdrag utarbetats av riksbrandinspektören med biträde av särskilt tillkallade sakkunniga (SOU 1945:18—20).

Rörande de *arbetsrättsliga* bestämmelser, som kunna vara av betydelse för den genom motionen väckta frågan, får utskottet hänvisa till arbetsrådets nedan återgivna yttrande.

Historik m. m.

Till grund för brandlagstiftningen har legat ett av *brandförsvarsutredningen* den 7 mars 1942 avgivet betänkande (SOU 1942:10). Den ovan återgivna bestämmelsen i 11 § 1 mom. brandlagen är hämtad ur utredningens förslag. I utredningens motiv anföres bland annat: Av särskild vikt vore, att ägare av anläggningar, som vore av större betydelse för rikets ekonomiska liv, såsom industrier vidtoge nödiga åtgärder för att motverka brandrisker. Erfarenheten visade, att i detta avseende mycket bruste och att stora värden stode på spel. Den föreslagna bestämmelsen beredde jämte samtidigt föreslagna vitesbestämmelse möjlighet för länsstyrelserna att

effektivt ingripa mot missförhållanden på detta område. Uppenbart vore emellertid, att kraven på brandskyddsåtgärder icke finge sträckas för långt. Med hänsyn härtill hade i den föreslagna bestämmelsen uttryckligen ut-sagts, att tvång icke föreläge att verkställa brandskyddsåtgärder, som med-förde oskäligen kostnad.

Förslag till brandlag förelades 1944 års riksdag genom proposition nr 265. Föredragande departementschefen framhöll i propositionen, att under be-stämmelsen i 11 § 1 mom. kunde hänföras långtgående brandskyddsåtgärder, samt fortsatte:

Ehuru till stadgandet fogats den begränsande förklaringen, att åtgärder-na icke få medföra oskäligen kostnad, förefinnes dock risk för att stadgandet i tillämpningen kan leda till alltför stora krav på fastighetsägare och andra. Då stadgandet detta oaktat av hänsyn till dess betydelse för brandförsva-rets effektivitet — särskilt vad angår industrier och andra större anlägg-ningar — synes mig böra tillstyrkas, vill jag samtidigt understryka, att tillämpningen måste ske med måttfullhet och med iakttagande av att kostnaderna för brandskyddsåtgärder stå i rimligt förhållande till de värden, som skola skyddas.

Ett prejudikat rörande tillämpningen av förevarande bestämmelse före-ligger i Kungl. Maj:ts resolution den 23 maj 1947 på besvär över ett av länsstyrelsen i Kristianstads län den 6 november 1946 meddelat beslut, varigenom länsstyrelsen, med stöd av 11 § brandlagen, ålagt ett antal före-tag att gemensamt vidmakthålla brandvakthållning vid vissa lager av spannmål m. m. i Åhus hamn. I besvären hade ifrågasatts, huruvida det i beslutet åberopade lagrummet kunde giva länsstyrelsen stöd för att ålägga företagen att svara för kostnader för vakthållning. Kungl. Maj:t fann i reso-lutionen besvären icke föranleda ändring i länsstyrelsens beslut.

Chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Mossberg, har den 10 mars 1948 i första kammaren besvarat en interpellation av herr Mannerskantz om åtgärder mot brandriskerna inom exportindustrien. I svaret anfördes in-ledningsvis bland annat:

Att en uppseendeväckande stegring av brandskadeförlusterna för indu-striernas vidkommande inträffat under år 1947 är riktigt. Interpellanten anför en del omständigheter, som kunna bidra till en naturlig förklaring av brandfrekvensen, såsom överörlighet på arbetsmarknaden med därav följande försämrade arbetsdisciplin, brist på fullgod maskinmateriel, svårig-heter för nybyggnader etc. En omständighet, som han icke nämnt, men som här synes böra understrykas, är den långvariga torkan under sistlidna år. Från meteorologiska anstalten har uppgivits, att tillgänglig statistik visar, att intet år tidigare kunnat uppvisa så långa regnlösa perioder i Svea-land och södra Norrlands kustland. En påtaglig överensstämmelse kan för övrigt utläsas mellan de statistiska kurvorna för nederbörd och brand-skadebelopp. Givet är, att nu berörda omständighet kan ha spelat en be-tydande roll, särskilt för en så hårt drabbad produktionsgren som sågverks-industrien.

Efter en redogörelse bland annat för polisutredning, som verkställdes rörande industribränderna 1947, gives i svaret bland annat följande uppgifter rörande myndigheternas åtgöranden i syfte att hindra en ökning av industribränderna.

Eldsvådornas ökade omfattning har givetvis nogsamt registrerats av de myndigheter, som direkt eller indirekt berörts härav, och föranlett åtgärder från deras sida.

Till en början må nämnas, att eldsvådorna -- speciellt industrieldsvådorna -- blivit föremål för synnerligen ingående polisundersökningar, därvid den lokala polisen ofta förstärkts av specialutbildad kriminalpolis från statspolisens avdelning i Stockholm och specialister på brandundersökningar från statens kriminaltekniska anstalt.

I vissa fall ha även sakkunniga från Svenska brandskyddsföreningen samt försäkringsbolagen deltagit i dessa undersökningar.

Under senare delen av 1947 vände sig riksbrandinspektören i en skrivelse till samtliga länsstyrelser i denna angelägenhet.

I skrivelsen lämnades en utförlig redogörelse över de olika brandorsakerna. Vidare orienterades länsstyrelserna om de åtgärder, som ditintills hade vidtagits. Sålunda omnämndes bland annat, att Sveriges industriförbund i samarbete med Svenska brandskyddsföreningen utsänt cirkulärskrivelser till sina medlemsföretag och därvid föreslagit vidtagande av åtskilliga viktiga åtgärder, som vore ägnade att bidra till ett ökat brandskydd. Vidare hade landets försäkringsbolag, likaledes i samarbete med Svenska brandskyddsföreningen, beslutat att i enahanda syfte ställa sina till ett 60-tal uppgående högskoleutbildade brandingenjörer till industriföretagens förfogande. Dessa brandingenjörer skulle verkställa besiktningar på anmodan av en särskild kommitté, benämnd »Industribranddelegationen av år 1947». Besiktningarna skulle i första hand omfatta större industrier med särskild betydelse för folkförsörjningen.

I sin skrivelse till länsstyrelserna föreslog riksbrandinspektören för egen del bland annat följande åtgärder.

Länsstyrelserna borde genom länsbrandinspektörerna tillse, att brandsyn verkställdes i samtliga kommuner. Vidare borde övervakas att utbildningen av brandsynemän bedreves i så stor omfattning som möjligt. Länsstyrelserna borde övervaka att utbildning av brandbefäl intensifierades samt att kommunernas brandförsvar organiserades enligt antagna brandordningar. I synnerhet borde beaktas att kommunernas skyldighet att draga försorg om nödig vattentillgång fullgjordes. Vidare föreslog riksbrandinspektören att länsstyrelserna måtte meddela samtliga brandchefer att besiktningar vid vissa viktigare industrier komme att ske genom försäkringsbolagens brandingenjörer i syfte att söka åstadkomma en uppräckning av de under efterkrigsåren försämrade brandskyddsförhållandena samt att söka övervinna de faromoment, som på senare tid uppkommit. Riksbrandinspektören hänsköt till länsstyrelsernas övervägande var och i vilken omfattning skärpt brandbevakning borde föreskrivas. Härvid borde i första hand ifrågakomma för folkförsörjningen och vår utrikeshandel viktiga industrier samt upplag och kraftverk. Föreläggande om skärpt bevakning kunde ske enligt 11 § brandlagen. Slutligen hemställde riksbrandinspektören att länsstyrelserna måtte medverka till att inom länen anordnades »industribrandskydds-

dagar » med föreläsningar och demonstrationer för att sprida upplysning och kunskap om brandskyddets betydelse. Hjälp med uppläggningsen av dylika »dagar» kunde erhållas från Svenska brandskyddsföreningen. Riksbrandinspektören betonade, att det i nuvarande läge vore av största vikt att upplysningsverksamheten och propagandan bedrevs med största kraft och fackkunskap.

Riksbrandinspektören har vidare uppgivit, att han under år 1947 bland annat verkställt ett flertal besiktningar av större industriföretag, militära företag, samtliga civila flygplatser och till statens järnvägar hörande elektriska anläggningar samt inspekterat cirka 200 brandkårer.

Yttranden m. m.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionen från arbetsrådet och riksbrandinspektören. Riksbrandinspektören har vid sitt yttrande fogat ett exemplar av den i ovan nämnda interpellationssvar omförmälda skrivelsen från riksbrandinspektören till länsstyrelserna. Därjämte hava Sveriges industriförbund, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Svenska brandskyddsföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund och Försäkringsanstalterna Folket-Samarbete beretts tillfälle att yttra sig över motionen. Industriförbundet har jämte yttrande överlämnat dels avskrift av den i interpellationssvaret omnämnda cirkulärskrivelsen till förbundets medlemsföretag, dels två cirkulär från »Industribranddelegationen av år 1947».

Den i motionen föreslagna utredningen har tillstyrkts av *Landsorganisationen*, som tillika förklarar, att utredningen även borde försöka klarlägga orsakerna till brandskadornas ökning. *Folket-Samarbete* har utan närmare motivering uttalat, att ehuru förutsättningarna för resultatbringande frivilliga åtgärder torde vara goda, anstalterna icke hade anledning att avstyrka en utredning med syfte att vidtaga en sådan skärpning av brandlagen, att för samhället viktiga industrier och varulager skyddades mot brandfara genom effektivare organisation.

Riksbrandinspektören, *Industriförbundet*, *Svenska brandskyddsföreningen* och *Riksförbundet* hava avstyrkt bifall till motionen under hänvisning dels till redan vidtagna eller planerade frivilliga åtgärder dels ock till de möjligheter att inskrida mot bristande brandbevakning som gäves i brandlagen. *Arbetsgivareföreningen* har utan att göra eget uttalande hänvisat till Industriförbundets yttrande.

Arbetsrådet, som icke yttrat sig över motionärens yrkande, har lämnat en redogörelse för ifrågakommande arbetsrättsliga bestämmelser samt för viss arbetsrättslig praxis.

I *riksbrandinspektörens* skrivelse till länsstyrelserna lämnas följande statistiska uppgifter, avseende tiden till och med de nio första månaderna 1947:

Under de första nio månaderna av 1947 ha de utbetalade brandskadeersättningarna i Sverige uppgått till 80 à 90 miljoner kronor eller i medeltal 300 000 kronor om dagen. Det är sannolikt, att brandskadeförlusterna under 1947 komma att överstiga 100 miljoner kronor.

Som jämförelse kan nämnas att enligt Sveriges officiella statistik under de närmast föregående åren följande belopp utbetalats i brandskadeersättning:

År	Millioner kronor
1942	44,5
1943	44,1
1944	46,1
1945	54,6
1946	62,5
	Summa 251,8

eller i medeltal 50 miljoner om året. I jämförelse härmed torde år 1947 ur brandskyddssynpunkt böra betecknas som ett katastrofår.

Antalet eldsvådor ha ävenledes ökat väsentligt. Några statistiska uppgifter härom finnas icke för innevarande år. Uppskattningsvis torde dock eldsvådorna kunna beräknas till 75 à 100 procent fler än under föregående år.

Särskilt har industrien utsatts för eldsvådor under den gångna delen av året. För att ge ett begrepp om i vilken omfattning de större industrieldsvådorna ökat får riksbrandinspektören återgiva en av Svenska brandskyddsföreningen gjord sammanställning över antalet och ersättningsbeloppen å sådana industriskador inklusive magasineldsvådor, som inträffat under månaderna januari—september och som vardera medfört ett ersättningsbelopp av över 100 000 kronor.

År	Antal	Ersättningsbelopp i millioner kronor
1943	38	14,5
1944	31	15,1
1945	36	13,4
1946	49	23,2
1947	90	43,8

Tages endast hänsyn till de större industrieldsvådorna under årens första nio månader, utvisar sålunda innevarande år en tredubbling såväl i fråga om antal som utbetalade brandskadeersättningar mot vart och ett av åren 1943—1945.

Landsorganisationen meddelar, att brandförsäkringsbolagen för brandskador under 1947 utbetalat brandskadeersättningar av minst 105 miljoner kronor, vilket innebure en ökning mot 1939 av i runt tal 150 procent, samt att industriskadorna 1947 utgjort 60 procent av det totala skadebeloppet, betydande en procentuell ökning med 100 procent jämfört med åren före det senaste världskriget.

I vissa yttranden upptages frågan om *orsakerna till de ökade brandskadorna inom industrien.*

Riksbrandinspektören anför:

Den ökning, som skedde under år 1943—1946 torde delvis kunna förklaras under hänvisning till den allt intensivare verksamheten vid landets industrier. Den fördubbling av antalet eldsvådor, som inträdde under brandkatastrofåret 1947, synes till stor del kunna skyllas på den osedvanligt långa och svåra torkan med därav följande lättantändlighet av såväl byggnader och material. Med torkan har även följt en utpräglad brist på vatten för släckningsändamål. Andra orsaker, som delvis äga samband med de förut nämnda, finnas även. Sålunda torde den ringaktning för olyckor av olika slag samt den nonchalans och det slarv, som är kännetecknande för de förhållanden, som städe följa på en lång krigsperiod med därav förorsakade inskränkningar även för människor i de länder, som icke direkt drabbats av krigets härjningar, hava bidragit till stegringen av antalet eldsvådor. Jämväl den sedan några år rådande bristen på varor av skilda slag, främst koks till värmeledningspannor ävensom fullgod elektrisk materiel torde i sin mån hava bidragit. Den kännbara bristen på arbetskraft i förening med den utpräglade överörligheten hos arbetarna torde även böra framhållas. Man kan slutligen även påpeka den begränsade byggnadsproduktionen, varigenom ofta betydande värden måste koncentreras till brandfarliga byggnader. Det förhållandet att ett stort antal eldsvådor förekommit, beträffande vilka orsaken är obekant, torde enligt riksbrandinspektörens mening icke i och för sig böra föranleda till antagandet att de haft sin orsak i sabotage. Svårigheterna, då det gäller att utreda en brandsorsak, särskilt vid större eldsvådor, äro nämligen mycket stora och den direkta orsaken blir under sådana förhållanden ofta omöjlig att angiva.

Industriförbundet yttrar:

Den oroväckande ökningen av industribränderna har självfallet varit föremål för industriens och dess organisationers noggranna uppmärksamhet. Förutom de direkta brandskadorna ha svårigheterna att i nuvarande läge inom rimlig tid ersätta förstörda maskiner och varor ofta till följd, att eldsvådorna förorsaka långvariga driftsavbrott. Stegringen av brandskadorna har tillskrivits olika omständigheter såsom överörlighet på arbetsmarknaden med därav följande försämrad arbetsdisciplin, brist på ersättningsmateriel för maskiner, intensiv drift, svårigheter för nybyggnader, den långvariga torkan under 1947 och mordbränder. Efter den redogörelse för de större industrieldsvådorna under 1947, som statsrådet Mossberg lämnat i ett svar den 10 mars 1948 på en interpellation av herr Mannerskantz, synes sabotageteorien få tillmätas mindre betydelse.

Svenska brandskyddsföreningen anser, att brandriskerna inom industrien avsevärt stegrats under efterkrigsåren bland annat genom ökad koncentration av värden inom otillfredsställande byggnader, maskinslitage, ersättningsmateriel, expansion av driften, överörlighet på arbetsmarknaden och tillkomst av nya faromoment.

Riksbrandinspektören, Industriförbundet, Svenska brandskyddsföreningen, Riksförbundet och Folket-Samarbete hava lämnat uppgifter angående de i statsrådet Mossbergs interpellationssvar omförmälda b r a n d f ö r e b y g

g a n d e å t g ä r d e r n a. Uppgifterna återgivnas här nedan i den mån de icke blivit i väsentliga stycken tidigare redovisade.

Riksbrandinspektören erinrar om en skrivelse av den 22 juni 1945 från bevakningsinspektören till överståthållarämbetet och länsstyrelserna, vari bevakningsinspektören uttalat, att den då pågående brandbevakningen tills vidare syntes böra bibehållas, såvida icke särskilda omständigheter för viss minskning ansåges föreligga.

Industriförbundets i interpellationssvaret omförmälda cirkulärskrivelse innehåller bland annat följande:

De omfattande brandskadorna bero i många fall på att gällande föreskrifter och brandförsäkringsvillkor icke iakttagits. Vid några stora eldsvådor, vilka förorsakat miljonskador, har man dock haft anledning misstänka, att eldsvådorna varit anlagda och att sabotage förelegat.

För att den oroväckande utvecklingen skall kunna bemästras, är det utomordentligt angeläget, att industriföretagen intensifiera sina brandskyddsåtgärder och därvid intimt samarbeta med brandskyddsorganisationer och brandförsäkringsföretag.

Industriförbundet får i samråd med Svenska brandskyddsföreningen föreslå att bl. a. följande åtgärder vidtagas.

1. En gång om året böra alla anställda muntligen erinras om vikten och nödvändigheten av att största försiktighet mot brand iakttages och få en redogörelse för de svårigheter med långa leveranstider etc. en brandskada skulle föra med sig för företaget. En första sådan sammankomst bör hållas snarast möjligt.

2. Vid varje företag skall finnas en brandskyddskommitté bestående av en ingenjör, en eller två arbetsledare och några arbetare. Kommittén bör ha sina sammanträden och inspektioner på tjänstetid. Observera att förekomsten av brandskyddskommitté eller brandskyddsledare är ett brandförsäkringsvillkor.

3. Å varje företag eller del av företag bör en särskild man (brandskyddskontrollant) erhålla i uppgift att dagligen efter arbetstidens slut gå igenom samtliga arbets- och magasinlokaler och tillse att branddörrar äro stängda, att elektriska apparater och, där så är möjligt, huvudströmbrytare äro frånslagna, att inga trasselsuddar eller torkdukar ligga kringkastade i arbetslokalerna samt att bränsle ej ligger i närheten av eldstäderna.

4. Efter arbetstidens slut bör bevakning vara anordnad såväl inom- som utomhus. Bevakningspersonal skall ha skriftlig instruktion, och skriftlig bevakningsplan bör upprättas av sakkunnig bevaknings- och brandskyddsutbildad person.

5. Samtliga maskiner (framför allt alla lager) skola regelbundet undersökas och vid behov smörjas. De som skola ombesörja detta bör ha skriftlig order om de tider, då sådan undersökning skall äga rum.

6. Allt brännbart avfall skall före arbetstidens slut varje dag bortföras från arbetslokalerna.

7. Ledningar för ånga och hetluft skola vara tillräckligt isolerade från brännbart material.

8. Brandredskap skall hållas i gott skick. En yrkesman bör regelbundet öva industribrandkåren och kontrollera brandmaterielen.

9. Brandskyddskommittén skall kontrollera att driftsingenjörer och arbetsledare känna till och följa de brandskyddsföreskrifter, som äro införda i brandförsäkringsbrevens 'fabriksvillkor' eller ha utfärdats av företagsledningen.

Ur *Industribranddelegationens av år 1947* promemorior må följande återgivas:

Brandskyddskommitté. För att övervaka brandskyddet, framkomma med förslag till brandskyddsåtgärder samt för att intressera de anställda för medverkan i brandskyddsarbetet bör vid varje industriföretag finnas en brandskyddskommitté. Vid större företag kan en dylik kommitté lämpligen bestå av fem personer, nämligen en representant för företagsledningen, i regel brandskyddsledaren, två ingenjörer eller arbetsledare och två arbetare. Vid mindre industriföretag av mera hantverksmässig karaktär kan brandskyddskommittén bestå av endast två personer. Arbetarrepresentanterna utses av vederbörande fackförening, övriga av företagets ledning. Företagsledningens representant tjänstgör såsom kommitténs ordförande och en av arbetsledarna tjänstgör lämpligen såsom kommitténs sekreterare.

Brandskyddskontrollanter. Där så anses erforderligt med hänsyn till företagets storlek och brandfarlighet, bör företagsledningen, efter att ha inhämtat brandskyddskommitténs yttrande, inom varje avdelning av företaget bland förmännen utse en brandskyddskontrollant med uppgift att under arbetstiden ha fortlöpande uppsikt över brandskyddet samt att vid arbetstidens slut tillse, att föreskrivna åtgärder till förhindrande av eldsvåda äro vidtagna.

Förutom den övervakning av brandskyddet, som under arbetstid sker av brandskyddskommittéer, brandskyddskontrollanter och liknande, bör inom större industrier regelbunden brandbevakning genom särskilda väktare ske under den tid då arbete ej pågår.

Organiserandet av sådan brandbevakning kan ordnas antingen i industriföretagets egen regi, genom att anlita särskilt väktarbolag eller i kombination av båda systemen. Den sakkunskap, som de modernt drivna väktarbolagen besitta, gör emellertid, att det ofta kan vara en fördel att anlita dem, åtminstone i vad gäller själva planläggningen av bevakningen.

Denna planläggning måste givetvis avpassas efter industriföretagets storlek och grad av brandfarlighet samt andra lokala förhållanden. Hänsyn måste också tagas till behovet av skydd mot andra skadegörelser såsom genom inbrott, stöld och sabotage. Bevakningen får icke ha stereotyp karaktär utan måste varieras (beträffande rondfrekvens, patrulleringsväg etc.) alltefter förändringar i fabriken driftförhållanden, nytillkomna eller reducerade brandrisker och liknande. Revidering av bevakningsplanen bör därför göras med vissa tidsmellanrum.

Industriförbundet omtalar, att förbundet i förevarande frågor upptagit ett intimt samarbete med Svenska brandskyddsföreningen. Åtskilliga industrier hade redan på ett föredömligt sätt organiserat sin brandberedskap och därvid iklätt sig betydande utgifter för att kunna upprätthålla en effektiv brandbevakning. Förbundet lämnade i all möjlig omfattning hjälp och stöd åt industrien i dessa frågor.

I yttrandet från Industriförbundet redovisas de av förbundet vidtagna åtgärderna punktvis. Under punkt 1 omtalas förbundets cirkulärskrivelse till medlemsföretagen. Under de följande punkterna anföres bland annat:

2. De besiktningar, vilka omförmälas i nyss nämnda skrivelse, verkställas av ett 80-tal högskoleutbildade brandingenjörer. I direktiven för dessa besiktningar har särskilt understrukits vikten av att frågan om organiserandet av en effektiv och ändamålsenlig brandbevakning toges upp till behandling med representanter för företagsledarna. Man påvisar även den nya bevakningsmetoden att anlita yrkesutbildade väktare anställda vid särskilda vaktbolag, vilken under senare år tillämpats vid flera industrier och även visat sig vara effektiv. Besiktningarna avse i första hand cirka 1 300 större företag. Av dessa ha intill den 1 mars 1948 i runt tal 450 företag blivit besiktigade. Det har därvid visat sig att mellan 80—85 procent av företagen ha ordnat bevakningsfrågan på i stort sett tillfredsställande sätt.

3. På initiativ av Industriförbundet införs artiklar om industriens brandbevakning tills vidare i samtliga nummer av Brandskyddsföreningens tidskrift.

4. Förbundet förbereder ett nytt cirkulär till medlemsföretagen för att särskilt framhålla nödvändigheten av en effektiv brandbevakning, varvid samtidigt avses att medsända anvisningar hur brandbevakning bör utföras.

5. På olika platser i landet anordnas i samarbete mellan myndigheter och industrisammanslutningar instruktionsföredrag rörande industribrandskyddets och särskilt industribevakningens rationella anordnande.

6. Efter samråd mellan Brandskyddsföreningen, Landsorganisationen och Industriförbundet ha inom omkring 1 400 större industrier anordnats s. k. brandskyddskommittéer, bestående av en representant för industriledningen, ett par arbetsledare samt några av vederbörande fackföreningar utsedda arbetare.

Svenska brandskyddsföreningen upplyser, att resultatet av de förhandlingar, som i samband med industribesiktningarna förts mellan industriföretagen och brandförsäkringsbolagen syntes tyda på att frågan om brandbevakning i stor utsträckning kunde lösas på överenskommelsens väg. Vidare omtalar föreningen, att, enligt vad denna hade sig bekant, länsstyrelserna i stor utsträckning vidtagit åtgärder i enlighet med förslagen i riksbrandinspektörens skrivelse till överståthållarämbetet och länsstyrelserna.

I *Folket-Samarbetes* yttrande lämnas dessa uppgifter:

År 1944 genomfördes på initiativ av Folket-Samarbete och efter anvisningar av Folket-Samarbetes industribrandingenjör genomgripande åtgärder i ett av Kooperativa förbundets äldre och större industriföretag i syfte att begränsa brandfaran. Resultatet av denna aktion blev å ena sidan ett effektivare förebyggande brandskydd och å den andra att företaget årligen kunde göra en besparing i brandförsäkringspremierna med 17 000 kronor eller 43,5 procent. Mellan Folket-Samarbete och Kooperativa förbundet — närmast KF:s arkitektkontor — råder en samverkan, som visat sig vara till allmänt gagn. Som exempel på detta samarbete kan anföras, att Folket-Samarbetes brandskyddsexpertis mycket ingående medverkat bland annat vid tillkomsten av såväl cellulfabriken och konstsilkefabriken i Älvenäs som salpeterverken i Köping.

Konsumtionsföreningarna ha sina brandförsäkringar placerade i Folket-Samarbete, och detta gäller även nära 500 000 enskilda försäkringstagare. Av detta skäl har Folket-Samarbete försökt att väcka intresse för ett bättre förebyggande brandskydd också i fråga om dessa risker.

På hösten 1947 startade Folket-Samarbete tillsammans med Kooperativa förbundet en landsomfattande brandskyddskampanj, vilken i första hand riktade sig till de till KF anslutna konsumtionsföreningarna med omkring 7 000 försäljningsställen, omkring 32 000 anställda och med i runt tal 900 000 familjer som medlemmar. I denna brandskyddskampanj, för vilken kostnaderna kunna beräknas till långt över 100 000 kronor, ha använts en instruktiv film — Välståndet brinner — som visats vid allmänna möten, en instruktiv folder, som delas ut till personal och medlemmar, affischer som uppsatts i butiker och lagerlokaler samt en brandinstruktion, avsedd som handledning för personal i olika företag och för inom personalen utsedda brandskyddsombud. Kampanjen pågår alltjämt, och till mitten av mars 1948 hade 125 konsumtionsföreningar aktivt medverkat, 800 brandskyddsombud utsetts och en serie praktiska brandskyddsåtgärder vidtagits. Att i tid förebygga eldsvådors utbrott är ett gemensamt intresse för såväl medlemmar som anställda i kooperativa företag, och det är av den största vikt, att de i butiker och fabriker anställda omsorgsfullt informeras och instrueras om brandredskaps förvaring, skötsel och användning. På varje plats bör en organisationsplan föreligga och vara allmänt känd. Detta är en av utgångspunkterna för kampanjen.

I frågan om en skärpning av brandlagstiftningen bör ske anför *Landsorganisationen*:

Det är synnerligen oroväckande att de senaste årens väldiga ökning av brandskadorna i största utsträckning drabbat industrien och därmed vållat en icke oväsentlig produktionsminskning. En industribrand förorsakar långa driftsstopp; förstörda byggnader kunna icke återuppföras utan stor tidsutdräkt, och leveranstiderna för anskaffning av maskinutrustningar äro för närvarande mycket långa, från 2 upp till 4 à 5 år.

Erfarenheten torde få anses ha ådagalagt att det nuvarande industriella brandskyddet icke är effektivt. Det synes välbetänkt att en vidgad skyldighet att anskaffa och underhålla brandredskap och att vidtagna brandskyddsanordningar inom industrierna genomföras. Även om sabotage icke kunnat bevisas ha orsakat många industribränder, synes också bevakningen av industri- och liknande företag samt viktigare varulager böra ordnas på ett mera tillfredsställande sätt än för närvarande är fallet.

Folket-Samarbete anmärker:

Säkerligen kan alltjämt mycket vinnas ur brandskyddssynpunkt genom ett fortsatt frivilligt samarbete mellan försäkringsföretagen och försäkringstagarna. På grund av de senaste årens ogynnsamma skadeutveckling kunna dock företag inom handel och industri snarare förebygga premiehöjningar än uppnå premiesänkningar genom att förstärka sin beredskap mot brandfara. Emellertid är det uppenbart, att företag, som exempelvis ha möjlighet att övergå från anläggningar uppförda av trä till anläggningar av brandsäkrare konstruktion, alltjämt ha förutsättningar att erhålla lägre brandförsäkringspremier.

Riksbrandinspektören, Industriförbundet, Svenska brandskyddsföreningen och Riksförbundet anse, att den nuvarande brandlagstiftningen giver tillräckliga möjligheter att inskrida mot bristande brandbevakning.

Riksbrandinspektören förklarar, att betydelsen av en ökad brandbevakning är påtaglig. Därest den erhåller ökad omfattning i av motionären antydd riktning, finner riksbrandinspektören grundad anledning antaga, att viss nedgång i antalet eldsvådor skulle kunna förmärkas. Under hänvisning till dels de möjligheter 11 § brandlagen innebure, dels ock de redan vidtagna eller planerade åtgärderna finner emellertid riksbrandinspektören sig icke kunna tillstyrka motionen.

Industriförbundet yttrar:

I motsats till vad som uttalas i motionen vill Industriförbundet förmena, att på frivillighetens väg dock åtskilligt gjorts för att förstärka industriens brandberedskap. Industriens intresse av att skydda fabriksanläggningar och varulager från brandfara är så stort, att man torde kunna vara berättigad att utgå från, att de åtgärder, som vidtagas på frivillighetens väg, skola vara väl så effektiva som dem man kan tvinga fram genom en skärpt lagstiftning. Förhållandena vid olika industrier äro så skiftande, att det knappast låter sig göra att, i de mera stela former en lagstiftning nödvändigtvis kommer att få, söka fastställa de krav, som skola ställas på industrien i detta hänseende. Dessa krav måste bliva generella och kunna icke ställas högre än att företagen i allmänhet skola kunna följa dem. Det föreligger då otvivelaktigt en risk för att dessa regler bliva normgivande och anses tillräckliga med påföljd att intresset för den mer högklassiga beredskapen slappnar.

Sammanfattningsvis uttalar Industriförbundet, att det är ense med motionären om att frågan om en effektivisering av brandbevakningen är av utomordentlig vikt och att ansträngningar böra sättas in för att så långt möjligt taga detta medel mot brandriskerna i anspråk. Under hänvisning till de ovan omförmälda åtgärderna, den pågående upprustningen av brandförsvaret samt möjligheterna att med stöd av brandlagen inskrida mot bristande brandbevakning förklarar emellertid förbundet, att en utredning om skärpt brandlagstiftning icke syntes kunna medföra något av betydelse därutöver.

I Svenska brandskyddsföreningens yttrande anföres bland annat:

I motionen framhålles, att brandlagen 11 § innehåller de förpliktelser, som ägare av byggnad har att iakttaga till förebyggande av brand. Vidare anföres med rätta, att betydande svårigheter föreligga att i en lagtext angiva, hur den skälighetsprövning skall tillgå, som skall ligga till grund vid föreskrivandet av olika brandskyddsåtgärder. Enligt vår åsikt måste bedömandet av brandbevakningen ske från fall till fall. Att utfärda allmängiltiga bestämmelser för hur bevakningen framför allt med hänsyn till dess omfattning bör ordnas, stöter på stora svårigheter. Sålunda måste bevakningen ordnas med hänsyn till lokala förhållanden såsom byggnadssätt, tillverkningens art, företagets betydelse för folkhushållet, anläggningens belägenhet i förhållande till närbelägen bebyggelse, risk för konflagrationsbrand, polis-

väsendet i orten samt tillgång till alarmerings- och brandsläckningsanordningar. Hänsyn måste även tagas till kostnaderna för bevakningen. Dessa kostnader kunna bli ytterst varierande, beroende på de olika krav, som måste ställas på bevakningen i varje enskilt fall. Vid bedömningen av dessa kostnader måste emellertid hänsyn tagas till bevakningens betydelse även ur andra synpunkter än brandskyddets.

Motionären anser det icke vara omöjligt, att brandbevakningens omfattning i det enskilda fallet ställes i proportion till det kapital, som byggnader, lager och maskiner representera. Såsom tidigare framhållits kan dock värdet av den egendom, som skall bevakas, icke ensamt vara normgivande för bevakningens omfattning. Därjämte må framhållas, att minimikraven i generella bestämmelser om brandbevakning måste vara så låga, att de kunna uppfyllas av åtminstone de flesta industriföretag och lagerhållare. Det är möjligt, att detta förhållande skulle kunna leda till att en bevakning, som kanske förut på ett mycket effektivt sätt ordnats på frivillighetens väg, kommer att inskränkas till sådan omfattning, att endast nämnda minimikrav uppfyllas. Detta skulle bland annat kunna inträffa vid industrier och upplag där man, på grund av egendomens eller rörelsens brandfarlighet och värde för folkhushållet, borde ställa särskilt stora krav på bevakningen.

Nuvarande brandlag trädde i kraft den 1 januari 1945 och har således hittills varit gällande endast under något över 3 år. Det kan ifrågasättas, om det överhuvudtaget är lämpligt, att efter så kort tids erfarenhet av lagens verkan i praktiken införa skärpningar eller andra ändringar. Särskilt beträffande brandbevakningen saknas längre tids erfarenhet i ovan nämnt hänseende, varför vi anse att någon skärpning av lagen just i fråga om sådan bevakning för närvarande ej bör införas.

Riksförbundet förklarar, att det i allt väsentligt ansluter sig till Svenska brandskyddsföreningens yttrande, samt tillägger:

Därutöver vill förbundet endast framhålla — i anslutning till uttalandet i motionen, att den föreslagna skärpningen av brandlagen måste innebära minskade risker och därför borde återspeglas i brandförsäkringsbolagens tariffer — att de till förbundet anslutna brandbolagen vid premiesättningen taga stor hänsyn till de brandskyddsanordningar av olika slag, som förekomma vid de försäkrade riskerna. Exempelvis fästes stort avseende vid tillgången till sådana fasta anordningar för bevakning som automatiska brandalarm- och sprinkleranläggningar. I den mån brandbevakningen genom vaktmanskaper visar sig effektiv, kommer givetvis hänsyn vid premiesättningen att tagas även till sådan bevakning.

Rörande de arbetsrättsliga spörsmål, som beröras av den genom motionen väckta frågan, anför arbetsrådet:

Arbetsrådet har haft att taga ställning till frågan, huruvida tid, som åtgått för övning av frivillig industribrandkår, skall vara att räkna såsom arbetstid enligt lagen om arbetstidens begränsning, och har Arbetsrådet därvid avgivit det utlåtandet, att den tid, som åtginge för övningar med sådan på frivillighetens väg rekryterad brandkår, icke vore att anse såsom arbetstid, som avsåges i nämnda lag.

I sammanhang härmed får Arbetsrådet beträffande den utsträckning av arbetstiden, som enligt lagen om arbetstidens begränsning den 16 maj 1930 kan medgivas för personalen vid av arbetsgivaren anordnad vakttjänst, meddela följande.

Enligt 5 § 2 mom. ovannämnda lag må Arbetsrådet, där arbete, som bedrivs med tre skiftlag på grund av synnerliga skäl befinnes böra fortgå jämväl under sön- och helgdagar, medgiva därför erforderligt undantag. Enligt 5 § 3 mom. av lagen äger Arbetsrådet vidare rätt att beträffande arbete, som medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse, medgiva undantag från i 4 § av lagen angivna begränsningar av arbetstiden. Med stöd av dessa bestämmelser har Arbetsrådet årligen medgivit ett stort antal sådana undantag, avseende portvakter, nattvakter och tillfälliga vakter m. fl. Sålunda medgavs under år 1947 sammanlagt 130 dylika undantag, avseende 689 arbetare, vilka tillhörde skilda kategorier av vaktpersonal. Av dessa undantag hava de med stöd av 5 § 2 mom. lämnade inneburit utsträckning av den ordinarie arbetstiden till 56 timmar i veckan i genomsnitt på tre veckor. Genom sådant medgivande möjliggöres, att vakttjänstgöring kan bedrivas kontinuerligt dygnet runt under veckans alla dagar, alltså även under sön- och helgdagsdygn. De undantag, som lämnats med stöd av 5 § 3 mom. av lagen, hava inneburit utsträckning av arbetstiden till i regel 60 timmar i veckan, varvid arbetstiden för dygn vanligen begränsats till 11 timmar för portvakter och 10 timmar för nattvakter. I fråga om undantag, som lämnats för tillfälliga vakter, vilkas ordinarie sysselsättning alltså icke bestått i vakttjänstgöring, har Arbetsrådet medgivit, att fyra vanliga arbetstimmar finge utbytas mot fem timmars vakttjänst.

Arbetsrådet vill jämväl erinra om den möjlighet till eftergift från bestämmelserna om arbetstidens längd, varom stadgats i 10 § 2 mom. lagen om arbetstidens begränsning, som är av följande lydelse.

Äro sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare och arbetare, som kunna anses företråda flertalet arbetsgivare och arbetare inom visst verksamhetsområde, ense om viss eftergift i något avseende, varom stadgas i 5 § eller 7 § 3 mom., må Konungen, på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande, förordna, att eftergiften må inom verksamhetsrådet i fråga allmänt tillgodonjutas.

Utskottet.

Frågan om en industriledning kan tvingas att anordna brandbevakning har icke upptagits till särskild reglering i brandlagstiftningen eller uppmärksamrats under förarbetena till densamma. Ägare av industrier och andra anläggningar åläggas emellertid i 11 § 1 mom. första stycket brandlagen att vidtaga nödiga åtgärder till förebyggande av brand. Enligt Kungl. Maj:ts ovan återgivna resolution av den 23 maj 1947 skall därunder inbegripas jämväl skyldighet att anordna brandbevakning. Avgörandet i dessa frågor har i första hand anförtratts länsstyrelserna, vilka enligt 16 § 1 mom. brandlagen äga förelägga lämpliga viten. Länsstyrelsen har därvid att beakta icke blott vad som ur brandskyddssynpunkt framstår som nödigt utan även i vad mån den ifrågasatta åtgärden medför oskälig kostnad. Det ligger i sakens

natur, att en dylik prövning kan giva olika resultat under skiftande förhållanden. Nu föreliggande svårigheter att förnya maskiner och varulager torde i de flesta fall medföra, att samhället skäligen kan påfordra vidtagande av nöjaktiga bevakningsåtgärder vid viktiga industrier och varulager. Den av motionären efterlysta möjligheten att framtvinga dylika åtgärder förefinnes sålunda redan enligt gällande rätt.

Den 1944 genomförda brandlagstiftningen har avsetts skola medföra en kraftig upprustning av brandförsvaret i fredstid. Denna upprustning innebär ökade skyldigheter för kommuner och enskilda. Det av lagstiftningen föranledda organisationsarbetet pågår alltjämt, och vissa materielfrågor ha ännu icke slutgiltigt lösts. Utskottet finner angeläget, att arbetet på genomförande av de 1944 beslutade brandförebyggande åtgärderna påskyndas samt att myndigheterna icke tveka att i förekommande fall göra bruk av de tvångsmedel lagstiftningen lagt i deras händer.

Ökningen av brandskadorna inom industrier och andra för folkförsörjningen viktiga anläggningar har, såsom framgår av den förestående redogörelsen, varit föremål för myndigheternas särskilda uppmärksamhet. På enskilt håll har frågan om ett effektiviserat brandskydd upptagits av Industriförbundet i samarbete med Svenska försäkringsbolags riksförbund och Svenska brandskyddsföreningen. Även inom Kooperativa förbundet och Kooperationens försäkringsanstalter har frågan uppmärksamats. Omfattande åtgärder i syfte att förebygga brand och öka beredskapen vid eldsvåda hava vidtagits eller planerats. Industriledningarna påverkas att i olika hänseenden förbättra brandskyddet vid företagen. Därvid har särskild vikt lagts vid att frågan om brandbevakning får en tillfredsställande lösning. Vidare försöker man att genom en brett upplagd propaganda verka för ökad ansvarskänsla inför eldfaran.

Industribränderna utgöra för närvarande ett allvarligt problem. Det synes emellertid icke vara oberättigat att förvänta, att myndigheternas åtgöranden inom den nuvarande lagstiftningens ram i förening med de ovan berörda frivilliga åtgärderna skola kunna medföra nedgång i brandfrekvensen. Man torde böra avvakta resultatet av dessa åtgärder, innan frågan om en skärpning av brandlagstiftningen upptages till närmare övervägande.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motion, II: 146, icke måtte föranleda
någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 29 april 1948.

På första lagutskottets vägnar:

AXEL LINDQVIST.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lodemius, Lindblom, Ekströmer, fru Sjöström-Bengtsson, herr Löthner, fru Svenson* och herr Lindgren;

från andra kammaren: herrar Lindqvist, Werner*, Olsson i Mellerud*, Berg, Lindberg*, Ljungberg*, Osterman och fröken Öberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.